

Three Crises in the Context of Surah Yûsuf

Enver Bayram*

Abstract

Crisis refers to the negative situations that can be encountered. Just like ordinary people, prophets may encounter the crisis environment. One of the prophets who faced crisis environment is Yusuf. In Surah Yusuf, important sections about Yusuf's life are included. An important part of this is related to the difficulties and troubles that Yusuf experienced. It is possible to list the crises that Yusuf experienced as familial, moral and economic crises. He was exposed to sibling jealousy because of his father's love for him at a young age. Again, because of Züleyha's unpleasant request, he was slandered. Another crisis that he has faced is the economic crisis experienced in a certain period in the country. Yusuf successfully emerged from all these troubles, troubles, calamities and crises. The main factor underlying his success is that he acts according to revelation. In addition, it is the right crisis management that is applied at the time of crisis. In addition, Yusuf's being equipped with moral values such as mercy, forgiveness, patience and knowledge has an important place in the successful resolution of the crisis. The troubles and difficulties that Yusuf experienced, and his method of getting rid of them, are an example that the Qur'an has brought for today's people to take a lesson. In our study, we will primarily focus on the concept of crisis. Afterwards, The troubles and difficulties that Yusuf experienced will be discussed and analyzed in the context of Surah Yusuf under the headings of family, moral and economic crisis.

Key words: Surah Yusuf, Crisis, Family, Morality, Economy.

Yûsuf Sûresi Bağlamında Üç Kriz

Enver Bayram

Öz

Kriz, karşılaşılabilecek olan olumsuz durumları ifade eder. Kriz ortamıyla sıradan insanlar karşılaştığı gibi peygamberler de karşılaşılabılır. Kriz ortamıyla yüzleşen peygamberlerden biri de Hz. Yûsuf'tur. Yûsuf sûresinde Hz. Yûsuf'un hayatına dair önemli kesitlere yer verilmiştir. Bunun önemli bir kısmı da Hz. Yûsuf'un yaşamış olduğu zorluk ve sıkıntı anlarıyla ilişkilidir. Hz. Yûsuf'un yaşamış olduğu krizleri ailevi, ahlakî ve ekonomik kriz şeklinde sıralamak mümkündür. O, henüz küçük yaşlarda babasının kendisine olan sevgisi nedeniyle kardeş kıskançlığına maruz kalmıştır. Yine Züleyha'nın nahoş isteği dolayısıyla kendisine iftira atılmıştır. Onun karşılaştığı başka bir kriz de ülkede belli bir dönemde yaşanan ekonomik krizdir. Hz. Yûsuf, bütün bu sıkıntı, bela, musibet ve

* Associate professor, Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Islamic Sciences, Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir, Tokat, Türkiye

Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir ABD Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye.
enver.bayram@gop.edu.tr **ORCID** 0000 0001 7624 4528

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 9 March/ 9 Mart 2022

Accepted / Kabul Tarihi: 21 April/ 21 Nisan 2022

Published / Yayın Tarihi: 28 July / 28 Temmuz 2022

Volume / Cilt: 9; **Issue / Sayı:** 18 **Pages / Sayfa:** -404-423

Suggested ISNAD Citation: Enver Bayram, "Yûsuf Sûresi Bağlamında Üç Kriz", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/18 (Temmuz-July 2022), 404-423.

www.dergipark.org.tr

krizlerden başarıyla çıkmıştır. Onun başarısının altında yatan temel etken ise vahye göre hareket etmesidir. Ayrıca kriz anında uygulamış olduğu doğru kriz yönetimidir. Bunun yanında Hz. Yûsuf'un merhameti, affedici oluşu, sabrı, bilgisi gibi manevi değerlerle donanmış olması da krizin başarıyla çözümlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Hz. Yusuf'un yaşamış olduğu sıkıntı ve zorluklar, yine bunlardan kurtulma yöntemi, Kur'an'ın günümüz insanının ibret alması için getirmiş olduğu bir örnektir. Çalışmamızda öncelikle kriz kavramı üzerinde durulacaktır. Daha sonra Hz. Yûsuf'un yaşamış olduğu sıkıntı ve zorluklar ailevi, ahlakî ve ekonomik kriz başlıkları altında Yûsuf sûresi bağlamında ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yûsuf sûresi, Kriz, Aile, Ahlak, Ekonomi.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'in on ikinci sûresi olan Yûsuf sûresi, Yûsuf kıssasını ayrıntılarıyla bize anlatmaktadır. Yûsuf kıssası, "ahsen-i kasas",¹ yani "kıssaların en güzeli" olarak nitelendirilmiştir. Zira Yûsuf kıssası en ileri derecede ibret ve hikmet ihtiva eder. Yine insan, melek, cin ve hayvanlar gibi her türlü varlığın davranışlarına değinmiştir. Bunun yanında din ve dünya işleriyle ilgili temel konuları işlemesi nedeniyle "en güzel kıssa" şeklinde adlandırıldığı beyan edilmiştir.² Âlûsî (öl. 1270/1854), Yûsuf kıssasının en güzel kıssa oluşunu şöyle açıklar: "Yûsuf kıssası haset edenle edilen, efendi ile köle, şahitle hakkında şehâdet edilen, âşıkla mâşuk, hapiste kalanla serbest bırakılan, bollukla kıtlık, günahla bağışlanma, ayrılıkla vuslat, hastalıkla sıhhat, zilletle izzet gibi zıtlıklar içermekte ve hasedin mahrumiyet doğurduğu, sabrın kurtuluşun anahtarı olduğu, aklın duygulara galip gelmesinin hayatın düzenini sağladığı kıssada bildirilmektedir."³

Hz. Yûsuf, milattan önce 1720-1580 yılları arasında Mısır'da hüküm süren Hiksoslar devrinde yaşamıştır. Kur'an'da onun hayatıyla ilgili bilgiler diğer peygamberlere nazaran çok olsa da yine de fazla teferruata inilmiş değildir. Kur'an'da Hz. Yûsuf ile ilgili verilen bilgiler iki ayet hariç⁴ tamamı Yûsuf Suresinde geçmektedir.⁵ Hz. Yûsuf'un çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemleri Yûsuf suresinde ele alınmakta ve bundan insanların ibret çıkarması istenmektedir.

Yûsuf kıssasının Mekke'de Müslümanlara karşı işlenen zulüm ve işkenceler esnasında nazil olmasının da ayrı bir ibretlik yönü vardır. Nasıl ki Hz. Yûsuf babasının kollarından alınıp kuyuya atıldıysa, sonra başka diyarlara sürüldüyse ve sonunda zafere kavuştuysa aynı şekilde Hz. Peygamber de çileler çekecek, Medine'ye hicret etmek zorunda

¹ Yusuf 12/3.

² Celal Kırca, "Ahsenü'l-kasas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/178.

³ Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, nşr. M. Ahmed el-Emed - Ömer Abdüsselâm es-Selâmî (Beyrut: y.y., 1999-2000), 12/507; Bekir Topaloğlu, "Yûsuf sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44/28.

⁴ En'am, 6/84; Mü'min 40/34.

⁵ Ahmet Suphi Furat, "Yûsuf", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1977), 13/441; Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44/4.

kalacak ve sonunda davasında galip gelecektir.⁶ Bu yönüyle Yûsuf kıssası müşrikler karşısında Hz. Peygamber'i teselli etmiş, onun moral ve motivasyonunu artırmıştır.

Yûsuf kıssası günümüz insanı için de kriz ve sıkıntıdan kurtuluşun bir vesilesidir. Zira Yûsuf kıssası başından sonuna kadar insanın günlük hayatta karşılaşılabileceği sıkıntılı şeylerin adeta kısa bir özeti gibi işlenmiştir. Öyle ki onun, kardeşleriyle yaşadığı problem, Züleyha'nın, kendisine attığı iftira, zindanda yaşadığı zorluk, anne ve babasına hasret kalması sadece bu sıkıntılardan bir kaçıdır. Bu anlamda Yûsuf kıssası, insanın başına gelen çeşitli kriz ve sıkıntı anlarında nasıl davranmamız hususunda yol gösterici bir role sahip olmasının yanında krizden çıkış noktasında da bizlere bir kapı aralamaktadır. Bu çalışmada kriz kavramını ele aldıktan sonra Yûsuf suresi bağlamında Hz. Yûsuf'un başından geçen zorluk ve meşakatlere değinilecektir. Bu nedenle Hz. Yûsuf'un yaşantısında kriz olarak değerlendirebileceğimiz bu durumların sebepleri, kriz ortamında Hz. Yûsuf'un tutum ve davranışları, son olarak da krizden çıkma noktasında Hz. Yûsuf'un ne gibi bir çaba ve gayret içinde olduğu çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız ise gündelik hayatımızda karşılaştığımız böylesi kriz anlarında nasıl davranacağımız ve hangi çözümlere başvuracağımız hususunda Hz. Yûsuf'u örnek olarak sunmak ve bundan da çeşitli dersler çıkarmayı sağlamaktır.

1. Kriz Kavramı

Kriz kelimesi Yunanca "krisis" sözcüğünden gelmekte olup "karar vermek" anlamındadır.⁷ Kriz kavramı Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlükte ise, "Bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk, bir kimsenin yaşamında görülen ruhsal bunalım, bir şeyin çok kıt bulunması durumu, bir şeye duyulan ani ve aşırı istek, çöküntü ve bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran." şeklinde farklı anlamlarda kullanılmaktadır.⁸ Başka bir deyişle kriz, "önceden beklenilmeyen, olumsuz sonuçlar yaratma potansiyeline sahip oluşumlardır."⁹ Tanımlardan anlaşılacağı üzere kriz, kötüye gidiş yönündeki gelişmeleri ifade eder.¹⁰

Kriz, sosyal bilimler sahasında genellikle "birden meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişme", "büyük sıkıntı", buhran" ve "bunalım" gibi kelimelerle benzer anlamda

⁶ Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/316.

⁷ Mehmet Fatih Darıcan, "Ekonomik Krizler ve Türkiye", *İstanbul Aydın Üniversitesi (İAÜD)* 17 (2013), 40; Coşkun Can Aktan ve Hüseyin Şen, "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", *Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı* 2/42 (Kasım-Aralık 2001), 1225.

⁸ Sozluk.gov.tr/, (Erişim 22 Şubat 2022). Ayrıca bk. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (b.y: İz Yayıncılık, 1996), 685.

⁹ Gürkan Haşit, *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerine Yapılan Araştırma Çalışması* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999), 8.

¹⁰ Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 685.

kullanılmaktadır. Ekonomik kriz, finansal kriz, siyasi kriz, hükümet krizi, ahlaki kriz vb. kavramlar kriz ile alakalı bilimsel terminolojide sıklıkla kullanılan kavramlardır. Ancak sosyal bilimler açısından kriz kavramının genel bir tanımını yapmak kolay olmasa da içinde bulunulan durumun ve ortamın ne nerece kriz durumunu ve ortamını oluşturduğu kişiden kişiye değişebilen bir durumdur.¹¹

Krizlerin kendine has belli başlı özelliklerinin olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre;

1. Krizler, olağanüstü durumlardır.

2. Krizler, farklı yer ve zamanda ortaya çıkan zincirleme olaylardır.

3. Krizler, hassas ve kritik durumlardır. Kriz aşamasında problemi teşhis etme ve uygulama zamanı kısıtlıdır. Bu nedenle krize verilen tepki etkili, ölçülü aynı zamanda güçlü ve hızlı olmalıdır.

4. Krizler, bazı durumlarda tahmin edilemez. Ancak çoğu zaman tahmin edilebilirler.

5. Krizlerin; belirsizlik, komplekslik, menfaat çatışması ve duygusal yaklaşımın alınacak kararı etkilemesi ihtimalinin bulunması gibi özellikleri onların tehlikeli bir oluşum olarak nitelendirilmesine yol açmaktadır.

6. Krizlerin çözülmesi büyük ve köklü tedbirleri gerektirmektedir.

7. Krizler, birey ve toplum üzerinde baskı, stres, güvensizlik, panik ve karışıklık gibi olumsuz durumlar oluştururlar. Özellikle krizin ilk günlerinde bireyler çok sayıda söylenti ve dedikodu ile de mücadele etmek zorunda kalırlar ve belirsizlik altında karar vermek durumundadırlar.

8. Krizler, hedeflenen amaçlara ulaşmada engel teşkil ederler.

9. Bazı krizler uzun zamanda ortaya çıkarken, bazıları da aniden belirirler.

10. Krizlerin çözümlenmiş olması onların yeniden ortaya çıkmayacakları anlamına gelmemektedir.¹²

Kriz, dört aşamadan meydana gelmektedir. Birinci olarak krizin oluşum aşamasıdır. Burada potansiyel krizle ilgili önemli ipuçları ortaya çıkmaya başlamaktadır. İkinci aşama da krizin ortaya çıkması aşaması gelmektedir. Bu aşamada karşılaşılabilecek fiziksel, mâli ve manevi sarsılma korkunç olabilmektedir. Üçüncü aşama krizin süregelen hale gelme

¹¹ Aktan, Coşkun Can ve Şen, Hüseyin. "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", 1225.

¹² Haşit, *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerine Yapılan Araştırma Çalışması*, 9-13; Fatma Neval Genç, *Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği*, Genç, Fatma Neval, "Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği", *Verimlilik Dergisi* 4 (Mayıs 2009), 3; Aktan, Coşkun Can ve Şen, Hüseyin. "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", 1225-1226.

aşamasıdır. Burada krizin etkisi uzun yıllar sürebilmektedir. Dördüncü ve son aşama ise krizin çözüm aşamasıdır. Bu aşamada kriz artık bir tehdit unsuru olmaktan çıkarılmıştır.¹³

Krizleri iç-dış ve teknik-sosyal boyutlarda sınıflandırmak mümkündür. Krizler, teknolojik-ekonomik faktörlerin etkisiyle ortaya çıkabildiği gibi örgütsel-beşeri faktörlerin de etkisiyle meydana gelebilmektedir.¹⁴ Başka bir ifadeyle krizler, insan ya da doğal kaynaklı afetlerden, uluslararası çatışmalardan, ekonomik sıkıntılardan, çevresel bozulmalardan, haberleşme ve koordinasyon yetersizliklerinden, örgütün çevresiyle iletişimini kesmesinden, sosyo-kültürel yapıdaki değişimlerden, teknolojik gelişmelerden, yasal ve siyasal düzenlemelerden ve uluslararası ilişkiler alanında meydana gelen değişimlerden kaynaklanabilir.¹⁵ Krizin yıkıcı etkilerinden bir an önce çıkabilmek için yöneticilerin krizi yönetebilme ve aşma becerileri ayrıyeten önem arz etmektedir.¹⁶ Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere gerek birey gerekse toplum olarak insanı yanlış ve hataya sürükleyen şeyler onun için bir kriz kaynağıdır. Bunlar bireyin manevi dünyasından neşet edebileceği gibi, dış dünyadaki olumsuz gelişmelerden de kaynaklanabilir. Bu bağlamda inkâr, günah, inat, acelecilik, hırs, şehvet, öfke, kıskançlık, kibir gibi olumsuz durumlar insanda kimlik sorununa sebebiyet verebilir¹⁷ ve onu bunalıma ve krize sevk edebilir.

2. Yûsuf Sûresi Bağlamında Üç Kriz

Bu bölümde Yûsuf suresinde bahsi geçen krizleri ailevî, ahlakî ve ekonomik kriz başlıkları altında ele alıp inceleyeceğiz.

2.1. Ailevî Kriz

"Üserü" kelimesinden türeyen aile (el-üsratü), lügatte "korunaklı" zırh anlamına gelmekte olup kişinin yakın akrabalarını ve ehlini ifade etmektedir.¹⁸ Yine aile, "akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk" olarak tanımlanmaktadır. Aile, toplumun temel yapı taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dar aile, anne-baba ve çocuklardan oluşurken geniş aile eş, çocuk, torun, gelin, damat, amca, dayı, hala ve teyzelerden meydana gelmektedir.¹⁹ Aile sevgi ve merhametin kaynağı olup aynı zamanda ahlak ve iffetin korunduğu ortamdır. Yine çocuğun yetiştigi yerdir.²⁰

¹³ Haşit, *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerine Yapılan Araştırma Çalışması*, 13-14; Genç, *Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği*, 3-4.

¹⁴ Haşit, *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerine Yapılan Araştırma Çalışması*, 16.

¹⁵ Genç, *Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği*, 3-4.

¹⁶ Hasan Demirtaş, "Kriz Yönetimi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 23 (Nisan 2000), 354.

¹⁷ Abdurrahman Kasapoğlu, *Kur'an'da İnsan* (İstanbul: Nursan Yayınları, 2002), 134-140.

¹⁸ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, h. 1414), "esr", 4/19-20; Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzâk ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Abdulkerim Azbâvî (Kuveyt: Dâru Tûrâsi'l-Arabî, 2001), "esr", 10/51.

¹⁹ Mehmet Akif Aydın, "Aile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/196.

²⁰ Hüseyin Çelik, *Kur'an'da Aile Modelleri* (Ankara: Yayınevi, 2012), 19-22.

Ailede ilişkiler her zaman olumlu seyretmeyebilir. Bazen ebeveynler arasında krizler yaşanırken bazen de ebeveyn ile çocuk arasında sorunlar çıkabilir. Kur'an'da da ifade edildiği üzere Hz. Nuh'un ve Hz. Lut'un hanımlarının, kocalarına ihanet ettiği ifade edilmektedir.²¹ Yine Hz. Nuh'un oğlunun, babası Hz. Nuh'a;²² Hz. İbrahim'in babasının, oğlu İbrahim'e asi geldiği belirtilmektedir.²³ Bazen de ailedeki kriz kardeşler arasında yaşanabilmektedir. Kur'an, bu duruma Hz. Adem'in iki oğlu Hâbil ile Kâbil'i ve Hz. Ya'kûb'un oğullarını örnek olarak vermektedir.²⁴ Kâbil, Hâbil'e beslediği ve içinde büyüttüğü kin, nefret ve kıskançlık nedeniyle onu öldürmüş ve imtihanı kaybedenlerden olmuştur.²⁵ Aynı şekilde Hz. Yûsuf'un kardeşleri de Yûsuf'u babalarının sevgisinden kıskanmışlar onu kuyuya atmışlardır.²⁶

Gerek Kâbil'in gerekse de Hz. Yûsuf'un bu olumsuz tutum ve davranışlarının altında yatan neden ise aşırı kıskançlık duygusudur. Her insan fitraten kıskançtır, ancak bunun aşırıya gitmesi normal değildir.²⁷ Kıskançlık, güçlü olabilmek için gösterilen çabanın çok belirgin bir şekli olarak insanın karşısına çıkan bir karakter özelliğidir. Hayat boyunca devam ettirilebilir bir karakter özelliği olan kıskançlık, ihmal edilmiş olma duygusundan veya başkalarından farklı tutulduğunu hissetmekten kaynaklanmaktadır.²⁸ Kıskanç kişi kendisini başkalarından üstün görür ve sadece kendisinin her şeyi hak ettiğini düşünür.²⁹

İşte Hz. Yûsuf'un karşılaştığı ilk kriz, kendi ailesi içinde yaşadığı kıskançlık krizidir. Öyle ki Hz. Ya'kûb, hem oğlu Hz. Yûsuf'u hem de onun öz kardeşini çok sevmekteydi. Bu durum diğer kardeşlerin Hz. Yûsuf'u ve öz kardeşi Bünyâmin'i³⁰ kıskanmalarına neden oluyordu. Hal böyleyken Hz. Yûsuf bir gün bir rüya gördü. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: *"Rüyasında bir gün Yûsuf, babasına demişti ki: "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederken gördüm."*³¹ Bu nedenle Hz. Ya'kûb, zarar vermesinler diye gördüğü bu rüyayı kardeşlerine anlatmamasını Hz. Yûsuf'tan istedi ve ona şu tavsiyede bulundu: *"Babası, "Yavrucuğum" dedi, "Rüyayı sakın kardeşlerine anlatma, sonra sana tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır."*³² Dolayısıyla

²¹ Bk. et-Tahrîm 66/10.

²² Hûd 11/42-43.

²³ el-En'âm 6/74; et-Tevbe 9/113-114.

²⁴ el-Mâide 5/27.

²⁵ el-Mâide 5/30.

²⁶ Yûsuf 12/15.

²⁷ Hayati Aydın, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1999), 99.

²⁸ Alfred Adler, *İnsan Tabiatını Tanıma*, çev. Ayda Yörükân (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003), 228-229.

²⁹ Nevzat Tarhan, *Çağın Vicdanı Bediüzzaman* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2012), 166.

³⁰ Kur'an-ı Kerim'de Bünyâmin'den isim zikredilmeden bahsedilir. Bünyâmin ile ilgili ayetlerde "Baba bir kardeşiniz" (Yûsuf 12/59) ve "Yûsuf'un kardeşi" diye geçmektedir (Yûsuf 12/8, 59, 69, 70, 76 vd.). Geniş bilgi için bk. Abdurrahman Küçük, "Bünyâmin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları 1992), 6/490.

³¹ Yûsuf 12/4.

³² Yûsuf 12/5.

H. Ya'kûb, diğ. kardeşlerinin H. Yûsuf'a ve Bünyâmin'e olan kıskançlıklarının farkındaydı.³³ Bu nedenle rüyaya muttali olunca onların, rüyayı yorumlayacaklarını ve ona zarar verebileceklerini anlamıştı. Zira rüyanın yorumuna göre yıldızlar kardeşleri, güneş ve ay ise anne³⁴ ve babasını temsil etmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi H. Yûsuf'un kardeşleri de rüya tabirini bilmektedir; aksi takdirde bu durum rüyayı öğrendiklerinde kin ve öfkelerine neden olacak neticeye onları götürmeyecektir.³⁵ Bununla beraber böylesine ileri seviyeye ulaşan bir kriz karşısında H. Ya'kûb, problemi çözecek derecede bir çözüm yolu da ortaya koymuş değildir.

H. Yûsuf'un kardeşleri onun ve kardeşi Bünyâmin'in babaları yanında kendilerinden daha sevgili olduğunu biliyor ve bu nedenle de onları kıskanıyorlardı. Nitekim "Hani kardeşleri demişlerdi ki: "Yûsuf ile öz kardeşi babamızın gözünde bizden daha değerli. Halbuki bizim sayımız daha çok. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanılığ. içinde!"³⁶ ayeti de bu duruma işaret etmektedir. Onların H. Yûsuf ve kardeşini şu üç nedenden ötürü kıskandıkları söylenebilir.

1. Onlar yaşça H. Yûsuf ve kardeşinden daha büyüktüler. Zira yaşça büyük kardeşlerin küçüklerini kıskanmaları daha genel bir durumdur.

2. Onlar, bütün zor işleri kendilerinin yaptığını iddia ediyorlardı.

3. Onlar bela ve musibetlere göğüs gerdiklerini ve faydalı olan şeyleri yaptıklarını söylüyorlardı. Bütün bunlara rağmen babalarının sevgisinin H. Yûsuf ve kardeşine yönelmesini hazmedemiyorlardı. Bundan dolayı da babalarını apaçık bir yanılığ içinde olmakla suçuyorlardı. Ancak onların bu suçlamalarından kasıt onlara göre babalarının dünyevî hususlardaki maslahatlara riayet etmemesidir. Yoksa rüşd ve doğru yoldan uzaklaşma anlamı kastedilmemiştir.³⁷ Öte yandan H. Ya'kûb'un H. Yûsuf ve Bünyâmin'i kayırmasının da bazı nedenleri vardır. Buna göre;

1. Onların, annelerini daha küçük yaşta kaybetmiş olmaları.

³³ Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer Râzî, *Tefsîr-i kebîr* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, h. 1420), 18/420; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî Taberî, *Câmiu'l-beyân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir - Mahmûd Muhammed Şakir (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 15/558.

³⁴ Başka bir rivayette H. Yûsuf'un annesini değil halasını temsil etmektedir. Bk. Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. İbrahim İtfiyîş (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964), 9/121; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/419.

³⁵ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/419; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 9/121; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *Fethu'l-kadîr* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, h. 1414.), 3/9. Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temimî el-Mervezî Sem'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'an*, thk. Yâsir b. İbrahim (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 3/9.

³⁶ Yûsuf 12/8.

³⁷ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/423; Ebu'l-Fidâ İsmâîl İbn Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm* (b.y.: Dâru Tayyibe, 1999), 4/372; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/423.

2. Hz. Ya'kûb'un diğer çocuklarında bulamadığı doğruluk ve alicenaplığı Hz. Yûsuf'ta bulmuş olması.

3. Hz. Yûsuf'un yaşça küçük olmasına rağmen babasına karşı bazı kıymetli hizmetlerde bulunmuş olmasıdır.³⁸

Fahreddin Râzî, çocukların bir kısmının bir kısmına tercih edilmesinin kıskançlığa, kine ve birtakım düşmanlıklara neden olabileceği bilindiği halde Hz. Ya'kûb'un böyle bir davranışı niçin sergilemiş olabileceğini sorgulamakta ve buna cevaben şunları ifade etmektedir: "Hz. Ya'kûb, o ikisini diğer çocuklarına ancak sevgi bakımından tercih etmiştir. Sevgi ise beşer gücü dairesinde bulunmayan bir husustur. Dolayısıyla Hz. Ya'kûb bu hususta mazurdur ve o, bundan dolayı kınanmaz."³⁹ Hz. Yûsuf'a gösterilen bu sevgi baba sevgisidir. Bu sevgi evlattan evlada değişmiş ve bu durum da istenmediği halde bir aile krizine dönüşmüştür. Aynı şekilde Hz. Yûsuf ve kardeşinin annelerinin diğer kardeşlerin annelerinden ayrı olması da bu sevgi üzerinde etkili olmuş olabilir.⁴⁰

Kardeşler nazarında derinleşen kriz sonrasında Hz. Yûsuf'un öldürülmesi ya da uzak ve ıssız bir yere sürgün edilmesi fikri ortaya atıldı. Bu fikrin amacı babaları Hz. Ya'kûb'un sevgisini yalnızca kendilerine hasretmekti. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: "*Yûsuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tövbe ederek) iyi kimseler olursunuz!*"⁴¹ Onlar şayet Hz. Yûsuf'u bir şekilde yanlarından uzaklaştırabilirlerse daha sonra tövbe edip, hallerini düzelteceklerine de kendilerini inandırmışlardı. Böylece de babalarının sevgisine nâil olacaklarına kanaat getirmişlerdi. Derken onlar Hz. Ya'kûb'un büyük oğlu Rûbîl'in önerisiyle onu kuyuya atmaya karar verdiler.⁴² Dolayısıyla Hz. Yûsuf'un yaşamış olduğu bu durum kıskançlığın ne gibi olumsuzluklara ve felaketlere neden olabileceğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.⁴³

Kardeşlerinin Hz. Yûsuf'u kuyuya atmaları söz konusu krizi çözmek bir yana onu daha da derinleştirmişti. Zira kardeşleri onu kuyunun dibine atmakla telafisi mümkün olmayan bir yola girmişlerdi. Ancak Allah, kardeşlerinin Hz. Yûsuf'a ne yaptıklarını hatırlatacağını orada vahyetti.⁴⁴ Bu vahyin Hz. Yûsuf'a inzal edilmesinin gizlenmesindeki

³⁸ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/423.

³⁹ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/423.

⁴⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, çev. İ. Hakkı Şengüler vd. (b.y.: Hikmet Yayınları, ts.), 8/316.

⁴¹ Yûsuf 12/9.

⁴² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 15/564; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/424; Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2006), 3/219.

⁴³ Çelik, *Kur'an'da Aile Modelleri*, 262.

⁴⁴ Yûsuf 12/15.

hikmet ise kardeşlerinin hasetlerini arttırmamaktır. Şayet bu durum onlar tarafından bilinmiş olsaydı onu öldürmeye yönelebilirlerdi.⁴⁵

Kardeşleri Hz. Yûsuf'un gömleğini kestikleri bir hayvanın kanına bulayarak babaları Hz. Ya'kûb'a verdiler ve onu kurdun yediğini söylediler. Ancak Hz. Ya'kûb onların bu yalanına inanmadı. Zira Hz. Ya'kûb onların Hz. Yûsuf'a karşı besledikleri kin ve hasedi bildiği için onların yalan söylediklerini anlamıştır. Ayrıca kanlı gömleğin kurt tarafından parçalanmadığını da görmüştü. Bunun yanında o, *"Anlaşılan böylece rabbın seni seçecek, sana rüyada görülenlerin yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrâhim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Ya'kûb soyuna da nimetini tamamlayacaktır."*⁴⁶ ayetine istinaden onun sağ olduğunu biliyordu.⁴⁷ Hz. Yûsuf bulunmuş olsaydı belki de ailede yaşanan böylesine büyük bir kriz son bulmuş olabilirdi. O halde Hz. Ya'kûb'un niçin Hz. Yûsuf'u kurtarmak için harekete geçmediği akla gelebilir. Belki Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf'u aramaya başlasa bile diğer çocuklarının buna imkân vermeyeceğini düşünmüş olabilir. Belki de çocuklarının sırrını ifşa ederek onları halkın diline düşürmek istememiş olabilir. Bu nedenle Hz. Ya'kûb susup sabretmeyi ve işin iç yüzünü Allah'a havale etmeyi uygun bulmuştur.⁴⁸ Ancak neticede Hz. Ya'kûb'un, bu krizin, Allah tarafından uygun bir zamanda karara bağlanacağına da inancı tamdı.

Kervan sayesinde kuyudan kurtulan Hz. Yûsuf yine kervandakiler tarafından Mısır'da az bir paha karşılığında satılmıştır. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir: *"(Mısır'da) onu yok pahasına, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona pek değer vermemişlerdi."*⁴⁹ Hz. Yûsuf'u kervandan satın alan Mısır hazinedarı "aziz", onu sarayında bir köle olarak değil bir evlat gibi kabullendi.⁵⁰ Daha sonra o, uğradığı zina iftirasından ötürü yıllarca hapsedilmiştir. Ancak onun bütün kötülüklerden berî olduğu anlaşılınca zindandan çıkarılmıştır. Hapiste iken kralın rüyasını yorumlayan Hz. Yûsuf, hapisten çıktıktan sonra bir de kralın huzurunda o rüyayı yorumlamıştır. Bunun üzerine Hz. Yûsuf'un da talebi üzerine kral onu Mısır hazinelerinin başına getirmiştir.⁵¹

Kıtlık yılları geldiğinde kardeşleri erzak almak için Hz. Yûsuf'a baş vurmak zorunda kalmıştı. Onun yanına girdiklerinde kardeşleri Hz. Yûsuf'u tanımamış, ancak o, onları tanımıştı. Zira aradan uzun zaman geçmiş ve Hz. Yûsuf'un şekli şemâili de değişmişti. Bir

⁴⁵ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/428.

⁴⁶ Yûsuf 12/6.

⁴⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 15/579-581; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/430; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, 4/374; Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/372.

⁴⁸ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/432.

⁴⁹ Yûsuf 12/20.

⁵⁰ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, 4/376-377; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/432-436.

⁵¹ Bk. Yûsuf 12/35-57.

dahaki gelişlerinde kardeşi Bünyâmin'i de getirmeleri şartıyla onlara erzak verebileceğini bildirdi ve onları yolcu etti.⁵²

Kardeşleri erzak almak için Mısır'a tekrar geldiklerinde yanlarında Bünyâmin'i de getirmişlerdi. Allah'ın Hz. Yûsuf'a öğretmiş olduğu tedbir sayesinde Hz. Yûsuf, kardeşi Bünyâmin'i kendi yanında alıyordu ve diğer kardeşlerini memleketlerine uğurladı. Bu durumu öğrenen Hz. Ya'kûb'un gözlerine ak düştü.⁵³ Zira Bünyâmin her daim Hz. Ya'kûb'a Hz. Yûsuf'u hatırlatıyordu. Bu nedenle onda teselli buluyordu. Ayrıca yeni gelen hüznün Hz. Ya'kûb'a eski hüznünü hatırlatmıştır.⁵⁴ Daha sonra Hz. Yakup, Hz. Yûsuf'un ve kardeşinin araştırılmasını diğer çocuklarından istemiş ve bu nedenle onları üçüncü defa Mısır'a göndermiştir. Nitekim Kur'an, bu duruma şu şekilde işaret etmektedir: *"Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü inkâr edenlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez!"*⁵⁵ Ayetten anlaşılacağı üzere Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf'tan hâlâ ümidini kesmemiştir. Zira o, Hz. Yûsuf'un gördüğü rüyanın gerçek ve sadık olduğunu biliyordu.⁵⁶

Onlar Mısır'a gelince Hz. Yûsuf'tan tekrar erzak istediler. Yûsuf ise onlara, *"Siz, cahilliğinizin yüzünden Yûsuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"* dedi. Bu cevaba binaen onlar karşılarında duran kimsenin Hz. Yûsuf olduğunu anladılar. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: *"Yoksa sen, gerçekten sen Yûsuf musun?" diye sordular. O da "Evet" dedi, "Ben Yûsufum, bu da kardeşim. Allah bize iyilik etti. Kim Allah'tan korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez." Dediler ki: "Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz." Yûsuf şöyle dedi: "Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."⁵⁷ Hz. Yûsuf, gerçekler tam manasıyla ortaya çıksın diye onların yapmış oldukları kötülükleri, kurmuş oldukları tuzakları tüm gerçekliğiyle onlara bildirdi. Bununla beraber Allah'ın kendisi hakkında lütfettiği yüce mertebeleri hatırlatmıştır. "Bu da kardeşim" diyerek Bünyâmin'e uyguladıkları haksızlığı onlara haber vermiştir. Buna rağmen Allah'ın, uzunca bir ayrılıktan sonra onları bir araya getirmekle kendilerine lütufta bulunduğunu beyan etmektedir. Kardeşleri de Hz. Yûsuf'un üstünlüğünü itiraf etmişlerdir. Hz. Yûsuf bir yandan onların kınanmayacağını ve onları affettiğini belirtmekte, öte yandan*

⁵² Bk. Yûsuf 12/55-63. Ayrıca bk. Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/477.

⁵³ Bk. Yûsuf 12/68-84.

⁵⁴ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/496.

⁵⁵ Yûsuf 12/87.

⁵⁶ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/500; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, 4/406; Sem'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'an*, 3/60. Ebû Mansûr Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, thk. Mecdî Baslâm (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2005), 6/278.

⁵⁷ Yûsuf 12/90-92.

"Allah sizi affetsin!" sözüyle de onlardan ahiret cezasının kaldırılması için dua etmiştir. Sonuçta Allah onların tövbesini kabul etmiş ve günahlarını bağışlamıştır.⁵⁸

Hz. Yûsuf, gömleğinin babasına götürülmesini istemiş, gömlek Hz. Ya'kûb'un yüzüne konulunca gözleri görür hale gelmiştir. Oğulları ise Hz. Ya'kûb'dan af dilemişler ve o da Allah'tan onlar için af dilemiştir.⁵⁹ Tekrardan Mısır'a vardıklarında Hz. Yûsuf anne ve babasına kavuşmuş ve seneler önce görülen rüya gerçekleşmiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: *"Anne babasını makamına çıkardı. Hepsi onun huzurunda yere kapandılar; Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte daha önce gördüğüm rüyanın mânası buymuş; rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu rabbim bana lutuflarda bulundu: Beni zindandan çıkardı, sizi çölden (çıkartıp buraya) getirdi, üstelik şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra! Şüphesiz rabbim dilediğine çok lütuflukardır. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."*⁶⁰ Hz. Yûsuf'un küçük yaşlarda görmüş olduğu bu rüyanın gerçekleşmesiyle de aile içinde süregelen kriz tamamen son bulmuştur. Elbette bu krizin son bulmasında başat rol Hz. Yûsuf'a aittir. Hz. Yûsuf onların kabahatlerini nazikçe belirttikten sonra onları affetmiştir. Dolayısıyla ikili ilişkilerde ortaya çıkan krizlerde bir tarafın her zaman alttan alması, affedici olması olayın daha kolay çözüme kavuşacağını da göstermektedir. Yine Hz. Ya'kûb da onların bağışlanması için Allah'a dua etmiştir. Ayrıca hem Hz. Yûsuf'un hem de Hz. Ya'kûb'un sabrı, metaneti ve tevekkülü bu krizin son bulmasında önemli bir yere sahiptir. Zira bu durum fevri hareket etmelerine engel olmuştur. Böylece vahyin kontrolünde hedeflerine adım adım ilerlemişler ve sonuçta bu krizden başarıyla çıkmışlardır.

Hz. Yûsuf'un yaşamış olduğu bu ailevî krizden de anlıyoruz ki, kriz gelmeden önce gerekli tedbirlerin alınması elzemdir. Ancak tedbir alınmadığında ya da zayıf tedbirler alındığında vâki olacak krizin en iyi bir şekilde yönetilmesi gerekir. Bu süreçte nefse zor gelse de sabır, metanet ve tevekkül içinde olmamız krizden çıkışın önemli bir kısmını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla insanın krizden çıkmaya yönelik bir planının olmasının ve bunu uygulamaya koymasının önemi aşikârdır.

2.2. Ahlakî Kriz

Ahlak, "seciye, tabiat, huy" gibi anlamlara gelen "hulk" ya da "huluk" kelimesinin çoğulu olup insanın maddi yapısı için "halk", ruhî yapısı için ise "hulk" kelimesi kullanılmaktadır.⁶¹ Terim olarak ise ahlak, "İnsanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına

⁵⁸ Râzî, Tefsîr-i kebîr, 18/505-50; İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm, 4/408-409; Sem'ânî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 3/61-62; Mâtürîdî, Te'vîlâtü'l-Kur'ân, 6/283.

⁵⁹ Bk. Yûsuf 93-98.

⁶⁰ Yûsuf 12/100.

⁶¹ İbn Manzûr, "hlk", 10/85-91; Zebîdî, "hlk", 25/257; Mustafa Çağrı, "Ahlâk", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/1.

yol açan mânevî nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya konan iradeli davranışlar bütünü" olarak tanımlanmaktadır. İyi huylar ve faziletli davranışlar hüsnü'l-huluk, mehâsinü'l-ahlâk, mekârimü'l-ahlâk, el-ahlâku'l-hasene, el-ahlâku'l-hamîde, kötü huylar ve fena hareketler ise sûü'l-huluk, el-ahlâku'z-zemîme, el-ahlâku's-seyyie gibi kavramlarla karşılanmaktadır.⁶²

İnsan, ahlak bakımından çift kutuplu yaratılmış olup onun özünde olumlu şeylere olduğu kadar, olumsuz durumlara da yatkınlığı vardır. O, sadece hayra ve iyiliğe yatkın değil; şerre, kötülüğe de meyillidir.⁶³ Nitekim Kur'an, bu konuda şöyle buyurmaktadır: *"Kötülüğünü de iyiliğini de ona ilham edene"*.⁶⁴ İnsanı bu kötülüğe ve azgınlığa sevk eden unsurlardan biri de şehvettir. Esasında şehvet duygusu gönlün arzu ettiği şeye meyletmesi olup, insanın bütün davranışlarını şekillendiren, onları bir amaca yönlendiren temel ihtiyaçlardan biridir. Bu yönüyle şehvet, fitrî bir duygu olup kınanmış da değildir. Ancak bu duygu haram olanı elde etmeye yöneldiğinde zina ve eşcinsellik gibi yapılması haram olan durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu husus ise Kur'an'da yerilip kınanan çirkin davranışlar arasında zikredilmektedir. Aynı zamanda bu durum cezaya vesile olan kötü fiiller olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu duyguyu kontrol altına almak ve kendini haramlardan uzak tutmak ise iffet hali olarak tanımlanmaktadır.⁶⁵ Ancak bu duygunun kontrolden çıkması da insanı ahlakî krizlere sevk etmektedir.

Kur'an'da ifade edildiği üzere Züleyha'nın şehvet duygusunu kontrol edememesi sonucu Hz. Yûsuf da kendini bu tür bir krizin içinde bulmuştu. Hz. Yûsuf Mısır'a geldikten sonra aziz onu satın aldı ve kendi sarayına yerleştirdi. Belli bir zaman sonra azizin hanımı Hz. Yûsuf ile beraber olmak istedi. Hz. Yûsuf ise kadının bu isteğini kesin bir şekilde reddetti. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: *"Evinde bulunduğu kadın, onunla birlikte olmak istedi. Kapıları iyice kapattı ve "haydi gel!" dedi. O da "Hâşâ, Allah'a sığınırım! Kocan benim velînimetimidir, bana iyilik edip evini açtı. Gerçek şu ki zalimler iflah olmaz!" dedi.*"⁶⁶ Böylece Hz. Yûsuf, azizin karısından kaynaklanan bir ahlakî krizle kendini baş başa bulmuş oldu. Ancak o, böylesine nahoş bir durumun etkisinde kalmadan şu üç şeyle kadının bu arzusuna;

1. "Allah'a sığınırım" diyerek;
2. "Kocan benim velînimetimidir, bana iyilik edip evini açtı" diyerek;

⁶² Çağrı, "Ahlâk" 2/1.

⁶³ Ali Akpınar, "Allah'ın Ahlâkı ile Ahlâklanmak", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 2/6, (2001), 66-67.

⁶⁴ Şems 91/8.

⁶⁵ Aydın, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, 58-71. Ayrıca bk. en-Nisa 4/16, 22; el-İsra 17/32; en-Nur 24/3; el-Furkan 25/68.

⁶⁶ Yûsuf 12/23.

3. Gerçek şu ki zalimler iflah olmaz!" diyerek cevap vermiştir. Böylece Hz. Yûsuf öncelikle Allah'ın hakkına vurgu yaptı ve bu fiili işlemekten "Allah'a sığırım" dedi. Daha sonra kendisini madden büyütüp gözetleyen insana, yani azizin hakkına vurgu yaptı. Böylesine kötü bir fiili işlemenin ona ihanet olacağını belirtmiş oldu. En sonunda böylesine çirkin bir davranışı insanın kendine zulmetmesi olarak değerlendirdi. Zira bu çirkin fiilden kısa süreliğine alınacak lezzet insanı hem dünyada hem de ahirette rezil edecektir.⁶⁷ Görüldüğü gibi Hz. Yusuf, bu uygun olmayan durum karşısında Allah'ın ve azizin hakkına ihanet etmemiş, nefsinin zalimlerden olmaktan kurtarmıştır.

İsmet sıfatına sahip olan Hz. Yûsuf'un böylesine nahoş bir fiile tepki vermesi ve oradan uzaklaşması, inancının ve nübüvvetin bir gereğiydi. Ayrıca Allah, onun nefsinin kötü huylardan temizlemişti.⁶⁸ Aynı zamanda o, kendisine her türlü yardımı ve iyiliği dokunan azize de yanlış yapmak istemezdi. Bu nedenle bulunduğu mekândan kaçarcasına uzaklaşmaya çalıştı. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: *"Kadın onu kesinlikle arzulamıştı; eğer rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadını arzulardı. Böylece onu, kötülükten ve ahlâksız bir iş yapmaktan uzak tutmak istedik. Şüphesiz o samimi kullarımızdandı. İki de kapıya doğru koştu. Kadın onun gömleğini arkadan yakalayıp yırttı. Kapının önünde kocasıyla karşılaştılar. Kadın kocasına dedi ki: "Senin ailene kötülük etmeye kalkışanın cezası, ancak zindana atılmak veya ağır fiziksel cezaya çaptırılmak olmalıdır."*⁶⁹ Züleyha tevessül ettiği bu olumsuz durumdan dolayı hem kocasının onurunu lekelemiş hem de masum bir insana iftira atmıştır.⁷⁰ Ancak söz konusu ayetlerde de ifade edildiği gibi Hz. Yûsuf bu tuzağa düşmemiş, Allah'ın burhanıyla bu olumsuz durumdan kurtulmuştur.

Yaşanan bu ahlakî krizde Hz. Yûsuf'un'da pay sahibi olabileceğini iddia eden bazı kimseler⁷¹ peygamberlerin ismet sıfatını ve Hz. Yûsuf lehinde Allah'ın, Hz. Yûsuf'un, kadının, kadının kocasının, şahitlerin, hatta İblis'in şahadetini göz ardı etmişlerdir. O'nun masumiyeti hakkında Allah'ın şahadeti şöyledir: *"Böylece onu, kötülükten ve ahlâksız bir iş yapmaktan uzak tutmak istedik. Şüphesiz o samimi kullarımızdandı."*⁷² Bunun yanında, *"Yûsuf, "Rabbim! Zindan bana bunların benden istediklerinden daha iyidir."*⁷³ ayeti de Hz. Yûsuf'un bu suçtan berî olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde *"Kadın dedi ki: "İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onunla birlikte olmak istedim. Fakat o, iffetini korudu."*⁷⁴

⁶⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, 4/379; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/439; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Çur'ân*, 6/283.6/223.

⁶⁸ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/443.

⁶⁹ Yûsuf 12/24-25.

⁷⁰ Çelik, *Kur'an'da Aile Modelleri*, 173.

⁷¹ Geniş bilgi için bk. Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/439.

⁷² Yûsuf 12/24.

⁷³ Yûsuf 12/33.

⁷⁴ Yûsuf 12/32.

ayetinin de ifade ettiği gibi kadının itirafı da onun suçsuzluğunun başka bir delilidir. Yine kadının kocası da "Yûsuf! Sen bunu olmamış say. (Kadına:) Sen de günahının affını dile; çünkü sen günahkârlardan oldun."⁷⁵ şeklinde bu suçu karısına atfetmektedir. "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir; adam doğru söylemektedir."⁷⁶ ayeti de şahitlerin itirafını göstermektedir. İblis de "İblîs, "Senin kudretine andolsun ki rabbim, içlerinden samimi kulların hariç, insanların topunu kesinlikle yoldan çıkaracağım" dedi."⁷⁷ ayetiyle Hz. Yûsuf'un masumiyetine şahitlik etmiştir. Zira Hz. Yûsuf, Allah'ın samimi, ihlusa erdirilmiş kullarındandı.⁷⁸ Kısacası, Hz. Yûsuf bir peygamberdir ve ismet sıfatına haizdir. Bu yüzden ondan böylesine çirkin bir fiilin sudur etmesi imkânsızdır. Dolayısıyla yaşanan bu hadisede krizin kaynağı Hz. Yûsuf değil bizzat azizin hanımıdır.

Hz. Yûsuf ile azizin karısı arasında vukû bulan olay şehrin kadınları tarafında da duyulmuştu. Onlar bu konuda dedikodu yapmaya da başlamışlardı. Böylece kriz daha da genişlemiş, söz konusu olay Hz. Yûsuf'a iftira boyutundan aynı zamanda toplumda rastgele konuşulan gıybet boyutuna geçmiştir. Bunun üzerine azizin hanımı o kadınlar için bir davet vermeye karar verdi. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: "Şehirdeki bazı kadınlar, "Aziz'in karısı, hizmetindeki genç ile birlikte olmak istiyormuş; (Yûsuf'un) sevdası kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" dediler. Aziz'in karısı, kadınların dedikodularını duyunca onlara davetçi gönderdi; yaslanmaları için yastıklar hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyvelerini soyarken Yûsuf'a), "karşılıklarına çık!" dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar. Bu yüzden ellerini kestiler ve "Aman Allahım! Bu bir beşer değil, bu ancak seçkin bir melektir!" dediler. Kadın dedi ki: "İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onunla birlikte olmak istedim. Fakat o iffetini korudu. Andolsun, eğer kendisinden istediğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!"⁷⁹ Ayette geçen "ellerini kestiler" ifadesi onların Hz. Yûsuf'u gördüklerinde kapıldıkları dehşetten ve hayretten bir kinayedir. Zira o kadınlardan her biri ellerini kestikleri halde meyveyi kestiklerini zannediyorlardı. Aynı zamanda Hz. Yûsuf üzerindeki temizlik alametlerini gören kadınların "Bu bir beşer değil, bu ancak seçkin bir melektir!" şeklindeki ifadeleri de onda şehvet eseri, beşeriyete dair bir sıfat görmedik anlamına gelmektedir.⁸⁰ Dolayısıyla o kadınlar da bu ifadeleriyle Hz. Yûsuf'un masumiyetini zımnen kabul etmişlerdir.

⁷⁵ Yûsuf 12/29.

⁷⁶ Yûsuf 12/27.

⁷⁷ es-Sâd 38/82-83.

⁷⁸ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/439-440.

⁷⁹ Yûsuf 12/30-32.

⁸⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 16/77-78; Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/448; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, thk. Muhammed b. Aşûr (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 2002), 5/218.

Azizin karısı tarafından zindana atılmakla tehdit edilen Hz. Yûsuf, zindanın kendisine teklif edilen o çirkin fiilden daha iyi olduğunu belirtmiştir. Zira nefsin hoşuna gidecek o çirkin fiilin peşinden dünyevî ve uhrevî azaplar gelecektir. Ancak hoş gitmeyen zindanın ardından ise büyük mutluluklar gelecektir. Öyle ki dünyada övülme, ahirette ise büyük bir mükâfat verilecektir. Bundan dolayı da Hz. Yûsuf "*Rabbim! Zindan bana bunların benden istediklerinden daha iyidir.*"⁸¹ demiştir.⁸² Bu nedenle Hz. Yûsuf, o kötü fiili işlemektense zindana atılmayı tercih etmiştir.

Kral, rüyasını hapiste yorumlayan Hz. Yûsuf'u yanına davet eder. Buna karşılık Hz. Yûsuf, kendisini çağıran kralın hizmetçisinden kadınların, ellerini niçin kestiklerini krala sormasını istemiştir. Böylece Hz. Yûsuf'un kesin bir şekilde günahattan berî olduğu ortaya çıkmış olacaktı.⁸³ Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir. "Kral (kadınlara), "Yûsuf'u elde etmek istediğinizde beklentiniz ne oldu?" diye sordu. Kadınlar, "*Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir eğrilik görmedik*" dediler. Aziz'in karısı da: "*Şimdi gerçek ortaya çıktı, ben onunla beraber olmak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir*" dedi. Yûsuf dedi ki: "*Bu, Aziz'in, yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi.*"⁸⁴ Böylece azizin hanımı ve şehrin diğer kadınlarının Hz. Yûsuf'un masum ve suçsuzluğu itiraf etmelerinden sonra Hz. Yûsuf aklanmış bir şekilde zindandan çıkmış ve bu şekilde de ahlakî kriz, Hz. Yûsuf'un temizliğini ve iffetini onaylayarak son bulmuştur.

Hz. Yusuf, yaşamış olduğu ahlakî krizle günümüzde yaşanması imkân dahilinde olan benzeri krizlerden kurtulma yolunu da bizlere göstermiştir. Zira bu kriz karşısında onun ilk tavrı Allah'a sığınmak olmuştur. Dolayısıyla o, bu gibi durumlarda "*Yine de ben nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis, rabbimin acıyıp koruması dışında, daima kötülüğü emreder*"⁸⁵ şeklindeki beyanıyla bu tür krizlerde Allah'ı sığınmanın önemini belirtmiştir. Kur'an, "*Zinaya yaklaşmayın!*"⁸⁶ şeklinde buyurarak böylesi krizler gelmeden önce tedbirli olmayı, bunun mümkün olmadığı kriz durumlarında ise Allah'a sığınmayı Hz. Yusuf'un yaşadığı ibretlik olay üzerinden örneklendirmektedir. Ayrıca bu süreçte insanın üzerine atılabilecek muhtemel iftiraya ve yapılan dedikodulara karşı metanetli ve sabırlı davranılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bunun yanında bir yandan da insanın üzerine atılan bu iftiradan kendini temize çıkarmak için çaba sarf etmesi gerekliliği ifade edilmektedir.

⁸¹ Yûsuf 12/33.

⁸² Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/451.

⁸³ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/466; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h. 1407), 2/477-478.

⁸⁴ Yûsuf 12/51-52.

⁸⁵ Yusuf 12/53.

⁸⁶ el-İsrâ 17/32.

2.3. Ekonomik Kriz

Ekonomik kriz, "ekonominin dengeli bir durumdan dengesiz bir duruma ya da istikrarlı bir durumdan istikrarsız bir duruma düşmesi olarak tanımlanabilir." Ekonomik kriz ekonomide normal olmayan bir durumdur. Bunun yanında ekonomik kriz, piyasa mekanizması içerisinde piyasaların işlememesi, kilitlenmesi ya da aşırı duyarlı hale gelerek büyük boyutlu dalgalanmalara sebep olmaktadır.⁸⁷

Yûsuf Suresinde bahsedilen krizlerden bir diğeri de ekonomik krizdir. Bölgede bir ekonomik krizin yaşanacağını ilk habercisi Mısır kralının gördüğü rüyadır. Kral tarafından görülen ve rüya yorumcularına ta'bir ettirmek istediği rüya Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: "Kral dedi ki: "Rüyamda yedi arık ineğin yedi semiz ineği yediğini gördüm. Ayrıca yedi yeşil ve bir o kadar da kuru başak gördüm. Efendiler! Eğer rüya yorumluyorsanız bu rüyamı da bana yorumlayın."⁸⁸ Allah, bu rüyayı Hz. Yûsuf'un zindandan çıkmasının bir sebebi kılacaktır.⁸⁹

Yorumcular kralın rüyasını yorumlamaktan aciz kaldılar. Öyle ki onlar bu rüyanın karmakarışık bir rüya olduğunu söyleyerek onu yorumlayamayacaklarını itiraf ettiler. Kralın, rüyasını yorumlatma arzusu hizmetçisi tarafından zindanda bulunan Hz. Yûsuf'a intikal ettirildi. Zindana giden hizmetçi, Hz. Yûsuf'tan kralın rüyasını yorumlamasını istedi.⁹⁰ Hz. Yûsuf da kralın rüyasını şöyle yorumladı: "Yûsuf şöyle dedi: "Her zaman yaptığınız gibi yedi sene ekin ekeceksiniz. Sonra yemek için ayıracağınızdan ibaret olan az bir miktar hariç, hasat ettiğiniz ürünü başağında iken bırakın (böyle saklayın). Bu bolluk yıllarından sonra yedi kıtlık yılı geleceğini, daha önce depo etmiş oldukları hububatı bu kıtlık yıllarında yiyeceklerini, az bir miktarını da tohum olarak kullanacaklarını söyledi. Sonra bunun ardından bir yıl daha gelecek; artık o yıl insanlar ilâhî yardıma mazhar olacaklar ve o yılda sıkma besinler üretecekler."⁹¹ Böylece kralın rüyasını yorumlayan Hz. Yûsuf, gelecekte Mısır'da etkili bir ekonomik kriz yaşanacağını ve ne gibi tedbirlerin alınması gerektiğini haber verdi. Gelecek yedi senede bolluk yaşanacağını, dolayısıyla bu dönemde bolca hububat ekilmesini, yiyecek ve tohumlukların dışında kalan yiyeceklerin depolamalarını tavsiye etti. Bunun arkasından yedi senelik kıtlık yılları geleceğini haber verdi. Daha önce depolanan yiyeceklerin bu dönemde yenileceğini ifade etti. Bundan sonra ise yine bolluk yılı geleceğini, insanların o yılda hurma, üzüm, zeytin gibi yiyecekleri sıkarak sularından ve

⁸⁷ Darıcan, "Ekonomik Krizler ve Türkiye", 40; Aktan, Coşkun Can ve Şen, Hüseyin. "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", 1225.

⁸⁸ Yûsuf 12/43.

⁸⁹ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/463.

⁹⁰ Bk. Yûsuf 12/44-45.

⁹¹ Yûsuf 12/47-49.

yağlarında istifade edeceklerini haber verdi. Ancak Hz. Yûsuf, bu son bolluk yılını kralın rüyasına göre değil, Allah'tan gelen vahye göre bildirmiştir.⁹²

Hz. Yûsuf, zina töhmetinden kurtulup masumiyetinin ispatlanması sonucu zindanda çıktı. Zindan da kralın rüyasını yorumlaması nedeniyle kral Hz. Yûsuf'u yanına çağırttı. Kral, Hz. Yûsuf ile konuşunca "*Bugün sen katımızda yüksek yeri olan, güvenilir birisin*" dedi.⁹³ Hz. Yûsuf, yaşanacak ekonomik krizi aşmak için kralın huzurunda çözüm önerilerini sıraladı. Buna göre bolluk yıllarında çokça ekin ekilmesini, depolar yapılmasını ve orada yiyeceklerin depolanmasını önerdi. Kıtık yılları geldiğinde ise o malların satılarak büyük bir servete ulaşılabileceğini söyledi. Kralın bunu kimin yapacağını sorması üzerine Hz. Yûsuf, "*Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben çok iyi korurum ve bu işi bilirim*"⁹⁴ diyerek kraldan kendisini ülkenin hazinelerinin başına getirmesini istedi. Kralın Hz. Yûsuf hakkında edindiği olumlu izlenim sonucunda Hz. Yûsuf, Mısır hazinelerinin başına gelmiş oldu. Zira kral, onun ilmine itimat etmiş, sabrı ve sebatı hususunda güveni artmış ve her türlü töhmetten uzak olduğuna ve güzel bir terbiye ve edebe sahip olduğuna kanaat getirmiştir.⁹⁵ Esasında Hz. Yûsuf'un şahsına münhasır olan bu üstün özellikler onu bu göreve liyakatli hale getirmiştir. Kral da liyakati gözetmiş ve Hz. Yûsuf'u Mısır hazinelerinin başına geçirmiştir.

Belki burada akla şöyle bir soru gelebilir. Hz. Yûsuf, kralın kendisine görev vermesini beklemek yerine niçin bu göreve kendisi talip olmuştur? Üstelik talepte bulunduğu kimse de kâfir bir kral olduğu halde. Yine o, "*Çünkü ben çok iyi korurum ve bu işi bilirim*"⁹⁶ şeklindeki ifadeyle hazineleri koruma hususunda nasıl kendini methedebilmiştir? Bu sorulara şöyle cevap vermek mümkündür. İnsanların işleri hususunda tasarrufta bulunmak Hz. Yûsuf'a vacipti. Zira Hz. Yûsuf bir peygamberdi ve kıtlık yıllarının geleceğini vahiyle öğrenmişti. Bu nedenle de halkın menfaatini görüp gözetmekle sorumluydu. Ayrıca Hz. Yûsuf bütün tasarruf yollarını ve malı nerelere harcayacağını bildiği için, yine kralın da bunu bilmesi için "*çünkü ben çok iyi korurum ve bu işi bilirim*" ifadelerini zikretmiştir.⁹⁷

Hz. Yûsuf aldığı görevi layıkıyla yerine getirmiş, bolluk yıllarında yiyeceği biriktirmiş, kıtlık yıllarında ise insanlar arasında adaletli bir dağıtım gerçekleştirmiştir. Kendisine gelen kimseleri eli boş çevirmemiştir. Kıtık yıllarında Hz. Yûsuf'a gelenlerden bazıları da kendi kardeşleriydi. Hz. Yûsuf yiyecek almak üzere farklı zamanlarda Mısır'a gelen kardeşlerini de boş çevirmemiş, onları daima yiyecek yükleriyle uğurlamıştır.⁹⁸

⁹² Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/465; Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eşkâvîl fî vücûhi't-te'vîl*, 2/477-478; Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/237.

⁹³ Yûsuf 12/54.

⁹⁴ Yûsuf 12/55.

⁹⁵ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/471; Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eşkâvîl fî vücûhi't-te'vîl*, 2/481-482; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 3/42; Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 8/428-429.

⁹⁶ Yûsuf 12/55.

⁹⁷ Râzî, *Tefsîr-i kebîr*, 18/473-474.

⁹⁸ Bk. Yûsuf 12/56-91.

Böylece Hz. Yûsuf bolluk yıllarında biriktirmiş olduğu yiyeceği kıtlık yıllarında hem kendi ülkesindeki insanlar için hem de başka yerdeki insanlar için kullanmış ve üstlenmiş olduğu böylesine önemli bir görevden başarıyla çıkmıştır. Dolayısıyla binlerce can helak olmaktan kurtulmuş, açlıktan dolayı dağılacak olan birçok topluluk dağılmaktan kurtulmuştur.⁹⁹ Elbette ki onun bu görevden başarıyla çıkmasında sergilemiş olduğu ekonomik kriz yönetimi etkili olmuştur. Vahiyle elde etmiş olduğu bilgiyi kendi görüş ve tecrübesiyle birleştiren Hz. Yûsuf, zamanında gerekli tedbirleri alarak ülkeyi bu zor durumdan kurtarmayı bilmiştir. Dolayısıyla kriz anlarında yöneticilerin aldığı inisiyatif krizden çıkmak için de önemli bir mihenk taşıdır.

Sonuç

Kriz; normal değil anormal, düzeni değil karmaşayı, sistemi değil sistemsizliği, istikrarı değil istikrarsızlığı, barışı değil kavgayı çağrıştıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Krizler, maddi olduğu kadar manevi; bireysel olduğu kadar toplumsal da olabilir. Kriz ile mücadelenin en etkin yolu krize engel olabilecek tüm tedbirlerin önceden alınmasıdır. Kriz ortamına girilmiş ise de etkili bir kriz yönetimidir.

Yûsuf suresi tetkik edildiğinde Hz. Yûsuf'un, ailevî kriz, ahlakî ve ekonomik kriz ile sınındığı görülmektedir. Ancak o, krize sebep olan olarak değil, krizin mağduru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü o, babasının kendisine olan sevgisi yüzünden kardeşleri tarafından aşırı derecede kıskanılmış ve su kuyusuna atılmıştır. Züleyha'nın nefsanî arzuları ve kontrol edilemez şehveti nedeniyle iftiraya maruz kalmıştır. Yine kıtlık nedeniyle bir dönem ekonomik sıkıntıya göğüs germiştir.

Hz. Yûsuf, karşılaşmış olduğu her krizi başarıyla savuşturmuştur. Bu ise onun etkili kriz yönetimi sayesinde gerçekleşmiştir. Onun kriz yönetimindeki başarısını ise bir plan çerçevesinde sabırla hareket etmesi oluşturmuştur. Yine onun affediciliği ve merhameti de ailevî ve ahlakî krizin üstesinden gelmesinde ona yardımcı olan manevi değerlerdir. Bilgisi, becerisi ve liyakati ise ekonomik krizin daha hafif şekilde atlatılmasına vesile olmuştur. Bu yönleriyle Hz. Yûsuf, sıkıntı ve zorluklardan çıkılması hususunda günümüz insanı için de bir rol modeldir diyebiliriz. Bunun yanında onun bir peygamber olması da söz konusu krizlerden başarıyla çıkılmasında etkin bir rol oynamıştır.

⁹⁹ Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 8/430.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred. *İnsan Tabiatını Tanıma*. çev. Ayda Yörükân. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003.
- Akpınar, Ali. "Allah'ın Ahlâkı ile Ahlâklanmak". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 2/6, (2001), 61-80.
- Aktan, Coşkun Can ve Şen. Hüseyin. "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri". *Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı* 2/42 (Kasım-Aralık 2001), 1225-1230.
- Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî*. nşr. M. Ahmed el-Emed - Ömer Abdüsselâm es-Selâmî. Beyrut: y.y., 1999-2000.
- Aydın, Hayati. *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1999.
- Aydın, Mehmet Akif. "Aile". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/196. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Çağrı, Mustafa. "Ahlâk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/1-9. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Çelik, Hüseyin. *Kur'an'da Aile Modelleri*. Ankara: Yayınevi, 2012.
- Darıcan, Mehmet Fatih. "Ekonomik Krizler ve Türkiye", *İstanbul Aydın Üniversitesi (İAÜD)* 17 (2013), 39-46.
- Demirtaş, Hasan. "Kriz Yönetimi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 23 (Nisan 2000), 353-373.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. b.y: İz Yayıncılık, 1996.
- Furat, Ahmet Suphi. "Yûsuf". *İslam Ansiklopedisi*. 13/441-443. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1977.
- Genç, Fatma Neval. "Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği". *Verimlilik Dergisi* 4 (Mayıs 2009), 1-12.
- Harman. Ömer Faruk. "Yûsuf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/1-5. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Haşit, Gürkan. *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerine Yapılan Araştırma Çalışması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl İbn Ömer. *Tefsîru'l-Kur'ân'il-azîm*. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tayyibe, 2. Basım, 1999.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Daru Sadr, 3. Basım, h. 1414.
- Karaman, Hayreddin vd.. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. *Kur'an'da İnsan*. İstanbul: Nursan Yayınları, 2002.
- Kırca, Celal. "Ahsenü'l-kasas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/178. Ankara: TDV Yayınları, 1989.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Çur'ân*. thk. İbrahim İtfiyyîş. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964.

Kutub, Seyyid. *Fî Zılâli'l-Kur'ân*. çev. İ. Hakkı Şengüler vd.. 16 Cilt. b.y.: Hikmet Yayınları, ts.

Küçük, Abdurrahman. "Bünyâmin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/490-491. Ankara: TDV Yayınları 1992.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vîlâtü'l-Çur'ân*. thk. Mecdî Baslûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.

Râzî, Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Tefsîr-i kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, h. 1420.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Kesf ve'l-beyân*. thk. Muhammed b. Aşûr. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2002.

Sem'ânî, Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temîmî el-Mervezî. *Tefsîrü'l-Çur'ân*. thk. Yâsir b. İbrahim. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.

Sozluk.gov.tr/. Erişim 22 Şubat 2022. <https://sozluk.gov.tr/>.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-çadîr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, h. 1414.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî. *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli Âyi'l-Çur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. b.y.: Müeessetü'r-Risâle, 2000.

Tarhan, Nevzat. *Çağın Vicdanı Bediüzzaman*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.

Topaloğlu, Bekir. "Yûsuf sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/28-30. Ankara: TDV Yayınları, 2013.

Zebîdî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. thk. Abdulkerim Azbâvî. Kuveyt: Dâru Türâsi'l-Arabî, 2001.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h. 1407.